

BÁNFI TAMÁS

Ady fényképe

Emőd Tamás Várad című verse és a Rózsavölgyi

Kiadó szerkesztőjéhez írt levele

kortársalgó

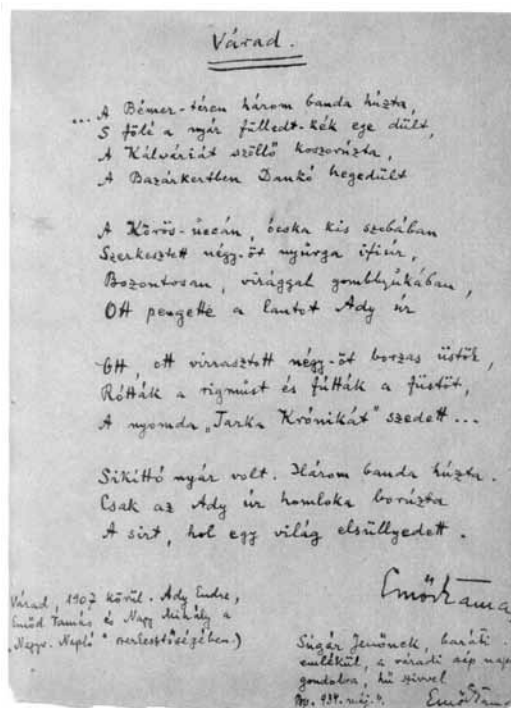

BÁNFI TAMÁS (1947) Budapest

1934. május 4-én Budapesten Emőd Tamás egy fényképet ajándékozott Sugár Jenőnek, és mellé a *Várad* című versének kéziratát „a váradi szép napokra gondolva”. A fényképen Ady Endre, Emőd Tamás és Nagy Mihály a Nagyváradai Napló szerkesztőségében, egy talán kávézásra alkalmas kis asztalka körül ülnek. A fénykép ismert, először Révész Béla *Ady Endre életéről, verseiről, jelleméről* (kiegészített második kiadás, Athenaeum, é. n.) című könyvében a 64. és a 65. oldal között jelent meg. A *Várad* című vers kézírata nem volt ismert, aminek jelentőségét az adja, hogy a vers végén, a lap alján, Emőd Tamás aláírása alatt a költő saját kezű megjegyzései olvashatók:

„Sugár Jenőnek, baráti emlékül, a váradi szép napokra gondolva, hű szívvel

Bp, 934. máj. 4. Emőd Tamás (*Várad*, 1907 körül. Ady Endre, Emőd Tamás és Nagy Mihály a »Nagyv. Napló« szerkesztőségében.)”

A nevesített személyek közül Emőd Tamás író, költő, színműigazgató, Nagy Mihály a Nagyváradai Napló munkatársa volt, Sugár Jenő a Rózsavölgyi és Tár-

sa Kiadó szerkesztője, kevésbé ismert író. Nem meglepő, hogy a fényképen szereplő Emőd Tamásnak saját példánya volt, amit elajándékozhatott. A vitatható adat a fénykép dátuma.

Emőd Tamás véleménye tág határokat enged: „1907 körül” – akár korábbi, akár azt követő időpont is lehetséges. Az asztalkán jól kivehetően a Nyugat egy példánya fekszik, így bizonyos, hogy a Nyugat indulása, 1908. január 1. után készülhetett a fénykép.

E. Csorba Csilla *Ady. A portrévá lett arc. Ady Endre összes fényképe* (Petőfi Irodalmi Múzeum, 2008) című gyűjteményes kiadványában is megtalálható a fénykép (66–67.). A fotót jól látható módon Lampert Ede nagyváradi fényképész felragasztotta a névjegyével kinyomtatott papírkarton lapra, amelyre Juhász Gyula idézőjelek között tintával írt két sort:

„»Mint a Corvinák három bús diákja,

Múltak ködén át ködlő cimborák.«

(Juhász)”

Juhász két sora alatt Emőd Tamás más tollal aláírta és dátumozta: „910. III. 5.” A kartonlap alsó részéből az aláírást is érintve egy vékony, a felsőből feltehetően vastagabb csíkot levágtak.

A fotót egészben vagy szétvágva többször közzölték. Első megjelenése a már említett Révész Béla érdeme, a másodsorra Emőd Tamás a Nyugatban közli (1923. április 1., 435.), de csak Ady kinagyított képét, elhagyva Nagy Mihályt és önmagát. Érdekesség, hogy a *Magyar Irodalmi Lexikon* első kötetében (Akadémiai, 1963, 290.) az eredeti fotóról Nagy Mihályt vágják le, és így az „Emőd Tamás” címszónál Emőd Adyval együtt szerepel.

A fényképezés időpontja vitatható. A Petőfi Irodalmi Múzeum kiadványa ismeretlen okokból 1908. február végéhez vagy április elejéhez ragaszkodik, holott Emőd a Nyugatban megjelent írásában (*Két Ady-kép*, 1923. április 1., 434–437.) a mindhármuk gomblyukába tűzött virágot őszirozásának tartja, ami őszi időpontra utal. Emőd megjegyzése, miszerint Ady előtt az asztalkán a Nyugat első száma látható, a PIM feltételezéséhez gyenge érv, mert február végéig, április elejéig már a Nyugat több száma is megjelent, így tavasszal vagy későbbi időpontban bármelyik, akár az 1. szám is a fényképen lehetett.

Jóval erősebb érv az Ady leveleinek elemzéséből levonható következtetés. Február végén egy napot eltöltött Nagyváradon, de az önmagáról kiállított diagnózist olvasva – „zülöttebb és senkibb vagyok, mint valaha. Olyan nyugtalan, beteg, *sírógörcsős*, nyavalyás és amellet öngyilkossághoz gyáva fráter vagyok...” (Ady Endre *levelei*, I., Szépirodalmi, 1983, 279.) – nem azonosítható a fényképen látható ifjú, elegáns, sugárzó arcú költővel. Április elején is eltöltött két napot Váradon Budapestről jövet, de egyetlen megjegyzés, utalás sincs a Nagyváradai Napló szerkesztőségére, ottani baráti körére, viszont betegségét változatlanul hangoztatva már dolgozik, és Párizsba, Brüll Adélhoz vágyik.

A tavaszi időpont ellen a legerősebb érv Emőd Tamás fentebb említett, a Nyugatban megjelent cikke. Érdeemes hosszabban idézni, mert a költői képzelet alkotta cselekmény Ady leveleinek tartalmát abszurdá, hiteltelenné változtatja. „Egyik – a szemben ülő őszirózsás Ady-kép – 1908-ból való. Várad felvétel, Lambert fotográfus műterméből. Délelőtti kép. Már a harmadik éjt-napot töltötte a cimboraság és szerelem kertjeiben. Előbb a Pollákpincében, Vakgyula hegedűjénél. Hú társa volt a váradai éjszakákban ez a rekedt, vén cseléd, aki térdének támasztott szerszámmal pörgette, süketegyformán fujván, Ady kedves nótáit [...] Utóbb a Karger-kertben, a betlehem-utcai »Virág közepé«-

ben folytatódott az üldögélés, koccintgatás – bujdosott a pohár –, és harmadnap ért véget a Kékmacs-kában, reggeli virágos abroszok, korsó sörök mellett.

Ifjan, frissen, derülten, ezüst koronákat csörgetett a két összefogott tenyerében, rozs vagy lant játszott, harmadmagával, mint az iskolásfiúk. Alig ért be a Pannoniába, reggeli posta hozta címére a Nyugat legelső számát. Akkor indult meg a lap, két példányt kapott belőle. Gyermeki ugránczó örömmel szaladt át az első Nyugaton. Ki emlékszik a mozdulatra, ahogy kutató szemeihez közel szokta volt emelni az olvasmányát, mohón és figyelmesen? Aztán sietette társaságát: fotográfushoz, most, mindjárt! Ötlet, poétás kedvtelés, ünnepi üdvözet sugarazta arcát: levétni magát az első Nyuggattal! Így lett az őszirózsás kép. A virág a korai Szent László téri piacról került.

Ez az Ady-fotografia különállóan érdekes. Elűt az ismert tizenöt-tizenhat képmástól. Talán nincs is még egy, amelyik a boldog, vidám Adyt mutatja, a csillámló szeműt, mosolyos szájút. Mögötte: három nap és éjszaka muzsikája. Benne: csupa hit, bizalom, öröm és fiatalság. Elégedetten dúdolt, mikor a fotográfus elé ült. Ez az az idő, mikor még »ropogtató, friss fogakkal evett az Élet beléndek-magvaiból«, teste ruganyos, lábai ugrós kedvűek, energiái határtalanok, tréfái sűrűn nyilazók.”

Csupán néhány, választ nem igénylő kérdés: Miért éppen Váradra küldik, és ott kapja Ady kézhez a Nyugat első számának két példányát? Ha januárban Budapesten volt, és onnan kísérte Lédát Bécsig, hogyan került Váradra? Ha „a boldog, vidám Adyt mutatja, a csillámló szeműt, mosolyos szájút. Mögötte: három nap és éjszaka muzsikája. Benne: csupa hit, bizalom, öröm és fiatalság”, akkor ki írhatta az Ady aláírású leveleket? Csupa-csupa képzelenség!

A tavaszival szemben az őszi időpont mellett viszont erős érvek szólnak. Ady 1908 szeptemberében (a nap nincs megjelölve) Budapestről írta Brüll Adélnak:

„Édes, jó, egyetlen, Drága Adél,

Ákármiképpen, de ígéretem szerint idejében Nagyváradon leszek. Olyan veszettül ideges vagyok, hogy talán a Holnap programjáról elmaradok. Alig várom, hogy lássam magát s beszélhessek. Borzasztó változások fogadtak itthon, s valósággal menekülnöm kell innen. Minderről majd személyesen fogok beszámolni. [...] Ha nem is olvasok fel, de legkésőbb hétfőn Nagyváradon leszek. De nincs kizárva, hogy erőszakot teszek magamon, s már szombaton ott leszek...

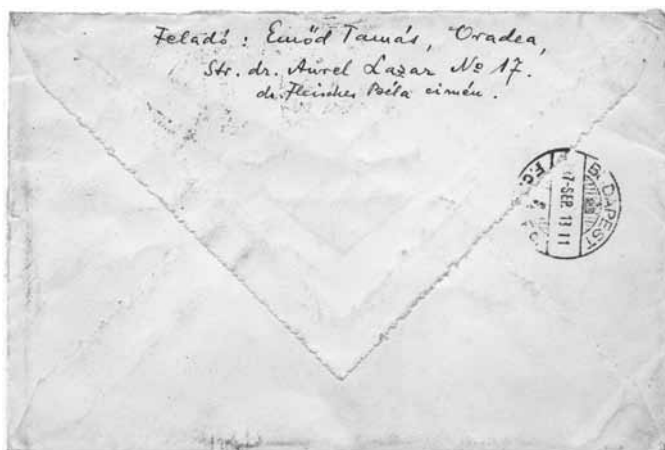
Édes Jóm, Egyetlenem, Mindenem, alig várom, hogy lássam. Bertát üdvözlöm szeretettel, s magának csókolom a kezét a kiskörme hegyéig. Ady” (Ady Endre *levelei, i. m.*, 308.)

A levélhez a szerkesztő, Belia György a következő megjegyzéseket fűzte: „A Holnap Társaság 1908. szept. 27-én tartotta Nagyváradon a Vajda Jánosnak szentelt irodalmi ünnepséget. Ady erre az alkalomra írta *Egy néhai költő* – végleges címe: *Néhai Vajda János* – című versét; az irodalmi esten a verset Emőd Tamás szavalta el. Ady előadást tartott az esten; az előadás szövegét a Nagyváradai Napló 1908. szept. 29-i száma közölte [...] A Holnap Társa-

ság ekkor még hivatalosan nem alakult meg; a hivatalos alakuló ülés 1908. okt. 14-én volt, s azon Ady rövid beszédet is mondott [...] Brüll Adél ekkor Nagyváradon tartózkodott, s a szept. 27-i irodalmi esten meg is jelent” (Ady Endre *levelei, i. m.*, 453.).

Szeptember 27. vagy október 14. ideális alkalom lehetett a közös fotóhoz. Mindkét alkalommal Ady szerepet vállalt, az események főszereplője volt, amihez elegáns öltözeke és megjelenése tökéletesen megfelelt. Ráadásul még Emőd Tamás emlékezete is igaz, az „urak” gomblyukában valóban őszirózsa ragyogott.

Emőd Tamás 1934. március 4-én Nagyváradon Sugár Jenőnek ajándékozta az Adyról készült fényképet és az aláírt vers kéziratát. 1937. szeptember 18-án keltezett levelét, amely a szeptember 13-iki Sugár-levélre volt válasz, feltételezhetően Sugár Jenő megkapta, később a hagyatékából egy ismeretlen személy antikváriumban eladta. A három dokumentumot így együtt sikerült megvásárolnom. Az 1937-es levél érdekességét az Emőd Tamásra vonatkozó néhány információ adja. Emőd négy oldalán keresztül három kérdésbe burkolva Sugár Jenő támogatását kéri. Az elsőt a már leadásra kész „reprezentatív verseskönyve” címéhez és prospektusához kér segítséget. Emőd Tamás 1938. október 22-án meghalt, összegyűjtött versei 1939-ben nem túl eredeti és egyéni címmel (*Versek*) jelentek meg. Az erotikus kötetről semmit nem tudni, ha név nélkül vagy álnéven jelent meg, csak találgatni lehetne. Pólya Tibor illusztrációi feltehetően nem készültek el, a festőművész két hónap múlva meghalt (2017-ben a szolnoki Damjanich János Múzeum gondozásában jelent meg monográfia Pólya Tiborról, amiben utalás sincs az említett illusztrációkra). Emőd bátyja, Fleischer Béla kéziratának a sorsáról nincs információ.

Oradea, 1937. szept. 18.

Mappáros

Sugár Jenő úrnak

Budapest

Rösvölgyi és Társa.

Drága Barátom!

Örömmel és köszönettel vettem szept. 13-ai levelét; elmozdítást kérem a késedelemes válasz miatt, - jött infliációnak estem át, az hátráltatott a levélírásban.

Nagyon boldog lennék, ha csakugyan lejönne Váradra; én Béla bátyámmal, mint én szeretettel látunk. Remélem, megvalósul ez a kedves terve!

Az eritikus verskötetre és a reprezentatív verseskönyvre vonatkozó instrukciókat hatáskörrel megfontolva, elgondolását teljesen én is. Egészem bizonyosnak látom, - amennyire meg tudom ítélni, - hogy a verseskönyvnek ittthon Váradon komoly előfizetési lesznek s ha elég hozzájárulást

+

1.

-2-

tom, hogy odafele Pesten, miháta Körölcse is sok szíves és megértő propagálója lenne a könyvnek, merem hinni, hogy végül bebizonyosul: a vers is lehet üzlet, sőt jó üzlet.

E pillanatban a verskötetnek még nincs címe, - nem tudtam még a jó címet kifogni. Van rá több tippem.

Az eritikus kötetet pedig biztosra veszem, hogy simán ki lehet helyezni, előfizetési alapon. Gondolom, ez a könyv feladat.

Tudja Sugárkám, hogy készítem el a prospektus könyvet. Ez a legnehezebb, - zavarban vagyok vele. Mit gondol és hogyan: előfizetési felhívás, körlevél, értesítés, előzetes bejelentő legyen? Természetesen a két könyv - kifelé a publikum felé - külön van választva, nyelvből? Az eritikus gyűjtemény nem jöhet már alatt, ill. a nevem alatt. De hiszen ez magától értetődik.

-3-

1.

Senk az egyik, sem a másik könyv anyaga nincs itt-lent nálam, fenttarthatam Pesten; ez is nehézzé teszi a prospektus megtervezését; s azt sem tudom, milyen terjedelmű legyen a prosp., mivel kell benne lenni?

Kérem szépen, legyen olyan jó, adja meg az útmutatásokat. Még kedvesebb volna, ha személyesen, Váradon adná meg!

A verskötetem (a reprezentatív lírai kötetem) még cirka két hét munkám lesz, visszakeresésem után. Az eritikus kötet megállásztatására, - mint említettem, - Pólya Tibor vállalkozott, igen nagy kedvvel és örömmel. Azt hiszem, ő is rá fogja vállalkozni, - magyaros, ékes, a legalkalmasabb, - mappáros, ékes, trefás és mégis kedves stílusú kis rajzokra vagy könyvdiszkekre. Eről mi a véleménye?

Még valamire kérem meg igen szépen:

-4-

1.

Bátyám "Olvasás közben" ideiglenes cím alatt egy roppant gazdag és testes könyvanyagot állított össze, egy Gondolator Enciklopédiáját, - szerelvényről, asszonyokról, életéről, házasságról, fejjéről, csókrol, szenvedélyéről stb. - mindaból, amit egy életen át olvasott. Több költők, művészek, tudósok, zsemit, mag. alroból legeredetibb és legtrappánusabb ötletei, nyilatkozatai, véleményei, eztről a téma-körökről idézetekben. Ő ezt a hatalmas és azt hiszem egyedülálló materiát Zolt Béla-nak mutatta meg Pesten, ari el volt ragadtatva tőle és ezzel vette át Béla bátyámtól a munkát, hogy be fogja mutatni s át fogja adni Bárczy Gusztáv úrnak, - esetleges változtatással ill. vésztalással, - kiadás végett, ha az lehetséges. Vajjon átadta Zolt Béla ezt a 3-4 kötetűt előtűt könyvanyagot Bárczy úrnak?? - - Bocsnak a homni levelent. Kedves híradását kéri híve, barátja és bizalmasa, szeretettel üdvözli. Csöd Tamás